

IV113 Validace a verifikace

Ověřování modelu pro CTL a logiky větvičího se času

doc. RNDr. Jiří Barnat, Ph.D.

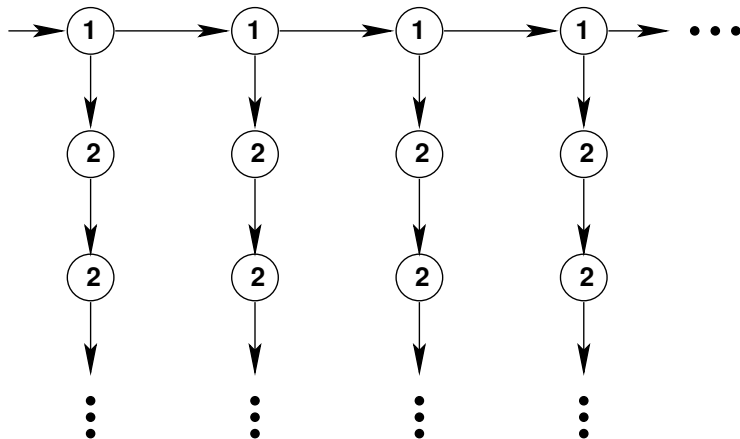
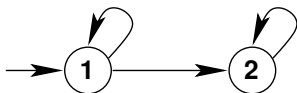
Pnueli, 1977

- Systém lze chápat jako množinu sekvencí stavů – **běhů**.
- Vlastnosti systému lze vymezit vlastnostmi běhů.
- Vlastnosti běhů lze popsat temporální logikou **lineárního času**.

Clarke & Emerson, 1980

- Systém lze chápat jako strom možných pokračování, tzv. **výpočetní strom**. V každém okamžiku chodu systému existuje (konečně mnoho) možných pokračování (budoucích stavů).
- Systém lze vymezit vlastnostmi výpočetního stromu.
- Vlastnosti stromu lze popsat temporální logikou **větvícího se času**.

System and computation tree from initial state

Logika CTL
(Computation Tree Logic)

Možné výpočty

- Je-li dán výpočetní strom a jeden z jeho vrcholů, pak podstrom určený daným vrcholem udává všechny možné běhy, které systém z daného stavu může provést.
- O každém jednom takovém běhu mluvíme jako o možném výpočtu (možné budoucnosti).

CTL formule umožňují

- Specifikovat vlastnosti stavů pomocí atomických propozic.
- Kvantifikovat přes možné výpočty z daného stavu.
- Omezovat množinu možných výpočtů pomocí (kvantifikovaných) LTL operátorů.

Příklad

- $\varphi \equiv EF(a)$
- Je možné provést výpočet, ve kterém jednou bude platit a .

Nechť AP je množina atomických propozic. Pak

- Je-li $p \in AP$, pak p je formule.
- Je-li φ formule, pak $\neg\varphi$ je formule.
- Jsou-li φ a ψ formule, pak $\varphi \vee \psi$ je formule.
- Je-li φ formule, pak $EX \varphi$ je formule.
- Jsou-li φ a ψ formule, pak $E[\varphi U \psi]$ je formule.
- Jsou-li φ a ψ formule, pak $A[\varphi U \psi]$ je formule.

Alternativní zápis (Backus-Naur form)

$$\varphi ::= p \mid \neg\varphi \mid \varphi \vee \varphi \mid EX \varphi \mid E[\varphi U \varphi] \mid A[\varphi U \varphi]$$

Standardní

- Klasické syntaktické zkratky výrokové logiky
- Syntaktické zkratky z LTL
 - $F \varphi \equiv true U \varphi$
 - $G \varphi \equiv \neg F \neg \varphi$

Odvozené temporální operátory CTL

- $EF \varphi \equiv E[true U \varphi]$
- $AF \varphi \equiv A[true U \varphi]$
- $EG \varphi \equiv \neg AF \neg \varphi$
- $AG \varphi \equiv \neg EF \neg \varphi$
- $AX \varphi \equiv \neg EX \neg \varphi$

Model CTL formule

- Je dána množina atomických propozic AP .
- Modelem CTL formule je stav $s \in S$ Kripkeho struktury $M = (S, T, I, s_0)$.

Připomenutí

- Běh v Kripkeho struktuře je maximální cesta začínající v daném (iniciálním) stavu.
- Na konečné běhy nahlížíme jako na nekonečné, které vzniknou opakováním posledního stavu.

Značení

- Nechť $s \in S$ je stav Kripkeho struktury $M = (S, T, I, s_0)$.
- $P_M(s) = \{\pi \mid \pi \text{ je běh začínající ve stavu } s\}$

Předpoklady

- Je dána množina atomických propozic AP .
- Je dán stav $s \in S$ Kripkeho struktury $M = (S, T, I, s_0)$.
- φ, ψ jsou syntakticky správné CTL formule.
- $p \in AP$ je atomická propozice.

Sémantika

$$s \models p \text{ iff } p \in I(s)$$

$$s \models \neg\varphi \text{ iff } \neg(s \models \varphi)$$

$$s \models \varphi \vee \psi \text{ iff } s \models \varphi \text{ or } s \models \psi$$

$$s \models EX \varphi \text{ iff } \exists \pi \in P_M(s). \pi(1) \models \varphi$$

$$s \models E[\varphi U \psi] \text{ iff } \exists \pi \in P_M(s). (\exists k \geq 0. (\pi(k) \models \psi \text{ and } \\ \forall 0 \leq i < k. \pi(i) \models \varphi))$$

$$s \models A[\varphi U \psi] \text{ iff } \forall \pi \in P_M(s). (\exists k \geq 0. (\pi(k) \models \psi \text{ and } \\ \forall 0 \leq i < k. \pi(i) \models \varphi))$$

Vyjádřete pomocí CTL formule

- Je možné dosáhnout stav, ve kterém platí a , ale neplatí b .
- Pokud systém obdrží žádost Req , pak v konečném čase vygeneruje potvrzení Ack .
- V každém možném výpočtu nekonečně mnohokrát platí b .
- Vždy je možné systém restartovat (dosáhnout stavu $Restart$).

Model Checking CTL

Model checking CTL

- Je dána Kripkeho struktura $M = (S, T, I, s_0)$.
- Je dána CTL formule φ .
- Problém: **Platí, že $M, s_0 \models \varphi$?**

Alternativně

- Je dána Kripkeho struktura $M = (S, T, I, s_0)$.
- Je dána CTL formule φ .
- Problém: **Spočítat množinu $\{s \mid M, s \models \varphi\}$.**

Pojmenování

- Výše uvedené přístupy se někdy také označují jako
 - Local model-checking problém — $M, s_0 \models \varphi$.
 - Global model-checking problém — $\{s \mid M, s \models \varphi\}$.
- Neplést s vlastností algoritmů.
 - Local algorithm for global model-checking.

Pozorování

- Zná-li pro každý stav platnost formulí φ a ψ , snadno odvodím platnost formulí $\neg\varphi$, $\varphi \vee \psi$, $EX \varphi$, \dots

Idea algoritmu pro CTL Model Checking

- Je dána Kripkeho struktura $M = (S, T, I)$ a formule φ .
- Spočítám značkovací funkci $label : S \rightarrow 2^{2^\varphi}$, která o každém stavu $s \in S$ Kripkeho struktury M řekne, jaké podformule formule φ platí v daném stavu.
- Platí, že $s_0 \models \varphi \iff \varphi \in label(s_0)$.
- Funkci $label$ budu počítat postupně pro jednotlivé podformule formule φ , a to od nejjednodušších podformulí (atomické propozice) ke složitějším (až po podformuli φ).

Podformule formule φ

- Je dána CTL formule φ .
- Množinu všech podformulí formule φ označujeme 2^φ .
- Množina 2^φ je definována induktivně dle struktury φ .

Definice 2^φ

- 1) $\varphi \in 2^\varphi$ (φ je podformule φ)
- 2) Jestliže $\eta \in 2^\varphi$ a
 - $\eta \equiv \neg\psi$, pak $\psi \in 2^\varphi$ (ψ je podformule φ)
 - $\eta \equiv \psi_1 \vee \psi_2$, pak $\psi_1, \psi_2 \in 2^\varphi$ (ψ_1, ψ_2 jsou podformule φ)
 - $\eta \equiv EX \psi$, pak $\psi \in 2^\varphi$ (ψ je podformule φ)
 - $\eta \equiv E[\psi_1 U \psi_2]$, pak $\psi_1, \psi_2 \in 2^\varphi$ (ψ_1, ψ_2 jsou podformule φ)
 - $\eta \equiv A[\psi_1 U \psi_2]$, pak $\psi_1, \psi_2 \in 2^\varphi$ (ψ_1, ψ_2 jsou podformule φ)
- 3) Žádná jiná formule není podformulí φ .

Pozorování

- Je snazší prokazovat, platnost existenčně kvantifikovaných modálních operátorů než platnost univerzálně kvantifikovaných modálních operátorů.
- Pro účely verifikace CTL formule φ nad daným Kripkeho systémem M , vyjádříme formuli φ v modifikovaném tvaru.

Alternativní základní syntax CTL

- $\varphi ::= p \mid \neg\varphi \mid \varphi \vee \varphi \mid EX \varphi \mid E[\varphi U \varphi] \mid EG \varphi$

Příklad

- Jak se vyjádří $EG \varphi$ v původní základní syntaxi CTL?
- Jak se definují podformule CTL formule φ je-li φ zapsána pomocí alternativní syntax?

VSTUP: Kripkeho struktura $M = (S, T, I, s_0)$, CTL formule φ .

VÝSTUP: *True*, pokud $s_0 \models \varphi$, jinak *False*.

```
proc CTLMC( $\varphi, M$ )
  label := I
  Solved := AP  $\cap$   $2^\varphi$ 
  while  $\varphi \notin$  Solved do
    foreach (  $\eta \in \{\neg\psi_1, \psi_1 \vee \psi_2, EX \psi_1, E[\psi_1 U \psi_2], EG \psi_1 \mid \psi_1, \psi_2 \in$  Solved $\}$ ) do
      if ( $\eta \in 2^\varphi$  and  $\eta \notin$  Solved)
        then label := updateLabel( $\eta, label, M$ )
           Solved := Solved  $\cup$   $\{\eta\}$ 
        fi
      od
    od
  return ( $\varphi \in label(s_0)$ )
end
```

```
proc updateLabel( $\eta$ , label, M)
  if ( $\eta \equiv E[\psi_1 U \psi_2]$ )
    then return checkEU( $\psi_1, \psi_2$ , label, M)
  fi
  if ( $\eta \equiv EG \psi$ )
    then return checkEG( $\psi$ , label, M)
  fi
  foreach (  $s \in S$ )do
    if ( $\eta \equiv \neg\psi$  and  $\psi \notin label(s)$ ) or
      ( $\eta \equiv \psi_1 \vee \psi_2$  and ( $\psi_1 \in label(s) \vee \psi_2 \in label(s)$ )) or
      ( $\eta \equiv EX \psi$  and ( $\exists t \in \{t \mid (s, t) \in T\}$  takové, že  $\psi \in label(t)$ ))
      then label(s) := label(s)  $\cup$  { $\eta$ }
    fi
  od
  return label
end
```

Algoritmus pro označení stavů podformulí $E[\psi_1 U \psi_2]$

VSTUP: Kripkeho struktura $M = (S, T, I)$,
Značkovací funkce $label : S \rightarrow 2^\varphi$, korektní vůči ψ_1 a ψ_2
VÝSTUP: Značkovací funkce $label : S \rightarrow 2^\varphi$, korektní vůči $E[\psi_1 U \psi_2]$

```
proc checkEU( $\psi_1, \psi_2, label, M$ )
  Q := {s |  $\psi_2 \in label(s)$ }
  foreach ( s  $\in$  Q)do
     $label(s) := label(s) \cup \{E[\psi_1 U \psi_2]\}$ 
  od
  while (Q  $\neq \emptyset$ ) do
    choose s  $\in$  Q
    Q := Q  $\setminus$  {s}
    foreach ( t  $\in$  {t | T(t, s)}) do          /* all immediate predecessors */
      if ( $E[\psi_1 U \psi_2] \notin label(t) \wedge \psi_1 \in label(t)$ )
        then  $label(t) := label(t) \cup \{E[\psi_1 U \psi_2]\}$ 
           Q := Q  $\cup$  {t}
      fi
    od
  od
  return label
end
```

Podgraf

- Necht' $G = (V, E)$ je graf, tj. $E \subseteq V \times V$.
- Graf $G' = (V', E')$ nazveme podgrafem grafu G pokud platí $V' \subseteq V$ a $E' = E \cap V' \times V'$.

Podgraf $C = (V', E')$ grafu $G = (V, E)$ se nazývá

- **silně souvislá komponenta**, pokud $\forall u, v \in V'$ platí, že $(u, v) \in E'^*$ a $(v, u) \in E'^*$.
- **maximální silně souvislá komponenta** (SCC), pokud C je silně souvislá komponenta a pro každé $v \in (V \setminus V')$ platí, že $(V' \cup \{v\}, E \cap (V' \cup \{v\} \times V' \cup \{v\}))$ není silně souvislá komponenta.
- **netriviální** silně souvislá komponenta, pokud C je silně souvislá komponenta a $E' \neq \emptyset$.

Algoritmus pro označení stavů podformulí $EG \psi$

VSTUP: Kripkeho struktura $M = (S, T, I, s_0)$,

Značkovací funkce $label : S \rightarrow 2^\varphi$, korektní vůči ψ

VÝSTUP: Značkovací funkce $label : S \rightarrow 2^\varphi$, korektní vůči $EG \psi$

proc checkEG($\psi, label, M$)

$S' := \{s \mid \psi \in label(s)\}$

$SCC := \{C \mid C \text{ je netriviální SCC grafu } G' = (S', T \cap S' \times S')\}$

$Q := \bigcup_{C \in SCC} \{s \mid s \in C\}$

foreach ($s \in Q$)do

$label(s) := label(s) \cup \{EG \psi\}$

od

while $Q \neq \emptyset$ do

choose $s \in Q$

$Q := Q \setminus \{s\}$

foreach ($t \in (S' \cap \{t \mid T(t, s)\})$)do /* all immediate predecessors in S' */

if $EG \psi \notin label(t)$

then $label(t) := label(t) \cup \{EG \psi\}$

$Q := Q \cup \{t\}$

fi

od

od

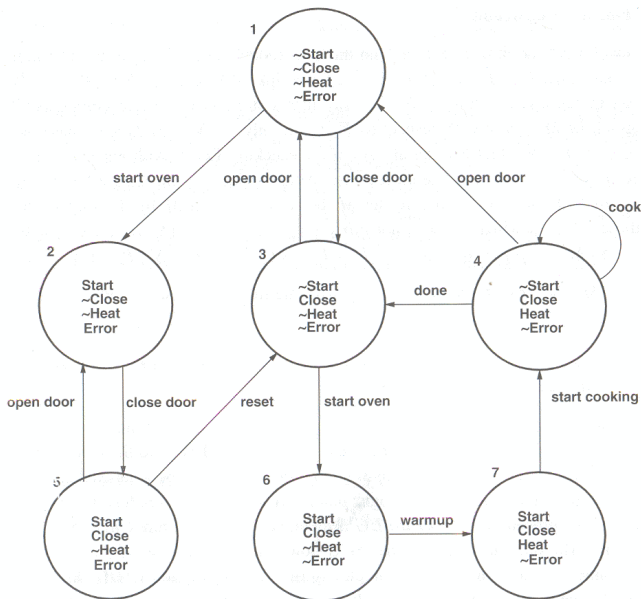
end

Pozorování

- Každá CTL formule φ má nejvýše $|\varphi|$ různých podformulí.
- Rozklad každého podgrafu grafu $G = (S, T)$ na SCC lze provést v čase $\mathcal{O}(|S| + |T|)$.
- Každé volání funkce *updateLabel* skončí v čase $\mathcal{O}(|S| + |T|)$.

Celková složitost

- Algoritmus *CTLMC* má časovou složitost $\mathcal{O}(|\varphi| (|S| + |T|))$.
- Algoritmus *CTLMC* má prostorovou složitost $\mathcal{O}(|\varphi| |S|)$.

Přepis formule $\varphi \equiv AG(Start \implies AF(Heat))$

- $AG(Start \implies AF(Heat))$
- $AG(\neg(Start \wedge \neg AF(Heat)))$
- $AG(\neg(Start \wedge EG(\neg Heat)))$
- $\neg EF(Start \wedge EG(\neg Heat))$
- $\neg E[true \ U \ (Start \wedge EG(\neg Heat))]$

Platnost podformulí [$S(\varphi) = \{s \mid s \models \varphi\}$]

- $S(Start) = \{2, 5, 6, 7\}$
- $S(Heat) = \{4, 7\}$
- $S(\neg Heat) = \{1, 2, 3, 5, 6\}$
- $S(EG(\neg Heat)) = \{1, 2, 3, 5\}$
- $S(Start \wedge EG(\neg Heat)) = \{2, 5\}$
- $S(E[true \ U \ (Start \wedge EG(\neg Heat))]) = \{1, 2, 3, 4, 5, 6, 7\}$
- $S(\neg E[true \ U \ (Start \wedge EG(\neg Heat))]) = \emptyset$

Logika CTL*

Pozorování

- V logice CTL není možné omezit množinu možných výpočtů libovolnou *LTL* formulí. Tj. každý modální operátor LTL musí být bezprostředně předcházen kvantifikátorem.

Logika CTL*

- Logika větvícího se času stejně jako logika CTL.
- Množiny možných běhů lze omezit libovolnou *LTL* formulí.
- V syntax logiky CTL* vystupují kvantifikátory cest jako samostatné operátory.

Příklad

- $A[p \wedge X(\neg p)]$ je formule CTL*, ale není to formule CTL.

Typy CTL* formulí

- Operátory E a A jsou samostatné, proto existují v CTL* formule jejichž modelem je běh Kripkeho struktury.
- Aplikací operátorů E a A vznikají z formulí jejichž modelem je běh Kripkeho struktury, formule, jejichž modelem je stav Kripkeho struktury.
- Rozlišujeme tedy **formule stavu** a **formule cesty**.

Syntax CTL*

formule stavu $\varphi ::= p \mid \neg\varphi \mid \varphi \vee \varphi \mid E\psi$

formule cesty $\psi ::= \varphi \mid \neg\psi \mid \psi \vee \psi \mid X\psi \mid \psi U\psi$

Předpoklady

- Je dána množina atomických propozic AP , $p \in AP$.
- Je dána Kripkeho struktura $M = (S, T, I)$.
- φ_1, φ_2 jsou CTL* formule stavu, ψ_1, ψ_2 formule cesty.

Sémantika

$M, s \models p$	iff	$p \in I(s)$
$M, s \models \neg\varphi_1$	iff	$\neg(M, s \models \varphi_1)$
$M, s \models \varphi_1 \vee \varphi_2$	iff	$M, s \models \varphi_1$ or $M, s \models \varphi_2$
$M, s \models E\psi_1$	iff	$\exists \pi \in P_M(s). \pi \models \psi_1$
$M, \pi \models \varphi_1$	iff	$M, \pi(0) \models \varphi_1$
$M, \pi \models \neg\psi_1$	iff	$\neg(M, \pi \models \psi_1)$
$M, \pi \models \psi_1 \vee \psi_2$	iff	$M, \pi \models \psi_1$ or $M, \pi \models \psi_2$
$M, \pi \models X\psi_1$	iff	$M, \pi^1 \models \psi_1$
$M, \pi \models \psi_1 U \psi_2$	iff	$\exists k \geq 0. (M, \pi^k \models \psi_2$ and $\forall 0 \leq i < k. M, \pi^i \models \psi_1)$

Porovnání logik LTL, CTL a CTL*

Pozorování

- Každá LTL formule je CTL* formule cesty.
- Každá CTL formule je CTL* formule stavu.
- Modelem CTL* formule cesty je běh Kripkeho struktury.
- Modelem CTL* formule stavu je stav Kripkeho struktury.
- Nevhodné pro účely porovnání.

Unifikace modelu

- Za účelem unifikace modelů definujeme kdy CTL* formule cesty platí ve stavu Kripkeho struktury.
- Necht' ψ je CTL* formule cesty, pak

$$M, s \models \psi \quad \text{iff} \quad M, s \models A\psi$$

Cíl

- Chceme zjistit, zda jsou vlastnosti (formule), které lze vyjádřit v jedné logice a nelze vyjádřit v jiné logice.
- Chceme zjistit, ve které logice lze vyjádřit víc vlastností.
- Chceme identifikovat vlastnosti, které nelze vyjádřit v jiné logice, tj. jak vypadá formule logiky \mathcal{L}_1 , pro kterou neexistuje ekvivalentní formule logiky \mathcal{L}_2 .

Ekvivalence formulí (i různých logik)

- Formule φ a ψ jsou ekvivalentní, právě když pro všechny modely $M = (S, T, I, s_0)$ a stavy $s \in S$ platí

$$M, s \models \varphi \quad \text{iff} \quad M, s \models \psi$$

Shodná expresibilita

- Temporální logiky \mathcal{L}_1 a \mathcal{L}_2 jsou shodně expresibilní (mají stejnou vyjadřovací sílu), pokud pro všechny modely $M = (S, T, I, s_0)$ a stavy $s \in S$ platí

$$\forall \varphi \in \mathcal{L}_1. (\exists \psi \in \mathcal{L}_2. (M, s \models \varphi \iff M, s \models \psi)) \quad (1)$$

$$\wedge \forall \psi \in \mathcal{L}_2. (\exists \varphi \in \mathcal{L}_1. (M, s \models \varphi \iff M, s \models \psi)). \quad (2)$$

Menší expresibilita

- Pokud platí pouze tvrzení (1), tj. neplatí tvrzení (2), pak je logika \mathcal{L}_1 méně expresibilní (má menší vyjadřovací sílu) než logika \mathcal{L}_2 .

Tvrzení 1

- LTL a CTL jsou vyjadřovací silou neporovnatelné.
 - 1) $AG(EF(q))$ je CTL formule, kterou nelze vyjádřit v LTL.
 - 2) $FG(q)$ je LTL formule, kterou nelze vyjádřit v CTL.

Příklad – důkaz 1)

- Najděte dvě různé Kripkeho struktury a v nich identifikujte stavy, které jsou rozlišitelné CTL formulí $AG(EF(q))$ a přitom nejsou rozlišitelné žádnou LTL formulí (generují shodnou množinu běhů).

Příklad – intuice za 2) [důkaz jde nad rámec tohoto kurzu]

- Ukažte, že CTL formule $AF(AG(q))$ není ekvivalentní LTL formuli $FG(q)$.

Důsledek 1

- CTL* je striktně více expresibilní než LTL.
 - Každá LTL formule je i formule CTL*.
 - CTL* formule $AG(EFq)$ není vyjádřitelná v LTL.

Důsledek 2

- CTL* je striktně více expresibilní než CTL.
 - Každá CTL formule je i formule CTL*.
 - CTL* formule $FG(q)$ není vyjádřitelná v CTL.

Pozorování

- Existují vlastnosti vyjádřitelné jak v LTL tak i v CTL.
 - CTL formule $A[p U q]$ je ekvivalentní LTL formulí $p U q$.